

814.135.17271.12(038)
C16

ION CALOȚĂ

MICĂ ENCICLOPEDIE a ROMÂNENEI CORECTE

Îndreptar de scriere, citire și vorbire
fără greșeli

NICULESCU

Despre carte

Cartea de față, cu sigla MERC, este o expunere concisă, teoretică și aplicată a mai multor discipline lingvistice care se predau în învățământul superior filologic: fonetică, ortografie, ortoepie, morfologie, prozodie, onomastică (antroponimie și toponimie).

Dintre acestea, esențiale sunt ortografia și, mai ales, ortoepia, aceasta din urmă fiind o disciplină care astfel se întregește și se fundamentează științific, atât pentru lexicul comun, cât și pentru numele proprii (antroponime și toponime) românești și străine, atât în vorbirea obișnuită, cât și în rostirea poetică, unde, alături de norma ortoepică, se recunoaște și se recomandă prioritatea normei prozodice (ritm, rimă, măsură, vers, emistih, cezură etc.), toate acestea fiind studiate pe baza mării poezii eminesciene.

Despre autor

Autorul acestei cărți, prof. univ. dr. Ion Calotă, funcționează la Universitatea „Fortuna“ din București, Catedra de limbă română contemporană, unde predă disciplinele lingvistice care formează obiectul lucrării de față.

În afară de numeroase articole și studii, în afară de prezenta carte, autorul a mai publicat următoarele volume: *Contribuții la fonetica și dialectologia limbii române*, Editura „Scrisul Românesc“, Craiova, 1986; *Rudarii din Oltenia. Studiu de dialectologie și de geografie lingvistică românească*, Editura „Sibila“, Craiova, 1995; *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic școlar al limbii române (DOOMS)*, Editura „Sibila“, Craiova, 1996; *Eminescu analizat prosodic și comentat* de Ion Calotă, Editura „AIUS“, Craiova, 1999.

Cuvânt înainte ION CALOTĂ

Cartea de față a fost obținută ca o parte dintr-un ansamblu.

Întregul ansamblu se învârt în jurul dicționarului ortografic, intitulat *Lexicon ortografic, ortologie și morfologie al limbii române* (LOOM), în cadrul căruiu prezenta *Mică enciclopedie a românei corecte* constituie partea I. Cum *Lexiconul* protejată întru câștigarea un valoare prea mare, în sugestia Editurii, acesta a fost restructurat în așa fel încât cele două părți lingvistice ale întregului au devenit părți independente, așezate două volume separate, din care *Enciclopedia de față*, este primul volum.

Întregul volum se învârt în jurul propriu-zis, adică *Lexicon ortografic, ortologie și morfologie al limbii române* (LOOM).

Făcând parte dintr-o ansamblu structurată, *Mică enciclopedie a românei corecte* nu își are ca obiectiv o prezentare exhaustivă a tuturor aspectelor care constituie obiectul a științei ortografice și morfologice în orice timp, cu mare aplicabilitate în elaborarea *Lexiconului* și în întregirea diferențelor soluții adoptate.

Mică enciclopedie a românei corecte

Cele caze deosebite sunt cele care apar în *Enciclopedia a românei corecte*, sunt ortografia, ortologia, morfologia, fonetica, fonologia și fonosintaxa.

Ortografia este domeniul care a câștigat, în lucrarea de față, o extindere mult mai mare în raport cu DOOMS-ul (*Dicționar ortografic, ortologie și morfologie școlară*, Craiova, 1996). Au fost introduse aici probleme în legătură cu ortografierea derivatelor cu prefixe și sufixe, a compunilor cu elemente de compunere, în legătură cu scrierea într-un cuvânt sau în cuvinte separate a cuvintelor compuse, scrierea cu cratimă, scrierea cu inițială mare sau mică, scrierea termenilor grecești etc.

În domeniul morfologiei, *Enciclopedia românei corecte* vine cu comentarii și cu explicații asupra unor puncte de vedere adoptate în DOOMS și în viziunea LOOM, cum ar fi acela în legătură cu stadiul morfologic al termenilor de tipul *simoniac, fotonic*, apoi în legătură cu analiza morfologică a formelor verbale sau cu propuneri de sistematizare a paradigmatelor unor verbe cu aspect înainte învecinat.

Deținem cel mai bun exemplu al *Enciclopediei românei corecte* în construcția fonetică, care discipline lingvistică are ca obiectiv studiul fenomenelor fonetice și fonologice, ca și

NICULESCU

ION CALOTĂ

Despre carte

Carta de față, cu sigla MERC, este o depunere conștientă a autorului și aplicată în mai multe direcții lingvistice care se potrivește în înțelesul scrierii: filologie, fonetică, morfologie, sintaxă, morfologie, etimologie, lexicologie și terminologie.

Deși cartea este mai degrabă un manual de referință, este utilă și pentru studenții din discipline care au fost în contact și se recomandă tuturor celor care au nevoie de un manual de referință în domeniul lingvisticii și al literaturii române, atât în scopul cercetării științifice, cât și în scopul învățării și alături de un manual de referință în domeniul lingvisticii și al literaturii române.

Mica enciclopedie
a românei corecte

Despre autor

© Editura NICULESCU SRL, București, 2001
Adresa: 781821 – București, Sector 1
Str. Octav Cocărașcu 79, Tel/Fax: 222.03.72
Tel.: 224.24.80, 223.25.05
E-mail: edit@niculescu.ro
Internet: www.niculescu.ro

Procesare computerizată: *Carmen Alina Pantazi*
Redactare: *Monica Busuioc*

Tipărit la s.c. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani, nr. 20 bis, sect. 2,
București, Tel: 212.29.27; Fax: 211.32.60

ISBN 973-568-483-7

NICULESCU

Cuvânt înainte

Cartea de față a fost concepută ca o parte dintr-un întreg.

Întregul urma să fie un mare dicționar ortografic, intitulat *Lexicon ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (LOOM), în cadrul căruia prezenta *Mică enciclopedie a românei corecte* constituia partea I. Cum Lexiconul proiectat inițial căpătase un volum prea mare, la sugestia Editurii, acesta a fost restructurat în așa fel încât cele două părți inițiale ale întregului au devenit părți independente, adică două volume separate, din care *Enciclopedia de față*, este primul volum.

Următorul volum va fi dicționarul propriu-zis, adică *Lexicon ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (LOOM).

Făcând parte dintr-o asemenea structură, *Mica enciclopedie a românei corecte* de față este concepută ca o expunere concisă a principalelor chestiuni care constituie obiectul a șase discipline lingvistice strâns legate între ele și, în același timp, cu mare aplicabilitate în elaborarea Lexiconului următor, în înțelegerea diferitelor soluții adoptate.

Cele șase discipline lingvistice, așa cum au fost incluse în *Mică enciclopedie a românei corecte*, sunt ortografia, ortoepia, morfologia, fonetica, prozodia și onomastica.

Ortografia este domeniul care a căpătat, în lucrarea de față, o extindere mult mai mare în raport cu DOOMS-ul (*Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic școlar*, Craiova, 1996). Au fost introduse aici probleme în legătură cu ortografierea derivatelor cu prefixe și sufixe, a compuselor cu elemente de compunere, în legătură cu scrierea într-un cuvânt sau în cuvinte separate a cuvintelor compuse, scrierea cu cratimă, scrierea cu inițială mare sau mică, scrierea termenilor generici etc.

În domeniul morfologiei, *Enciclopedia românei corecte* vine cu comentarii și cu explicații asupra unor puncte de vedere adoptate în DOOMS și în viitorul LOOM, cum ar fi acela în legătură cu statutul morfologic al termenilor de tipul *mamaie, tataie*, acela în legătura cu analiza morfematică a formelor verbale sau cu propuneri de sistematizare a paradigmei unor verbe cu aspect fonetic învechit.

Domeniul cel mai extins al *Enciclopediei românei corecte* îl constituie fonetica, acea disciplină lingvistică mereu neglijată și neînțeleasă, atât în învățământul superior filologic, cât și, mai ales, în învățământul preuniversitar, unde programa școlară prevede numai câteva ore de fonetică, numai în clasa a V-a a învățământului gimnazial. Câteva ore în 8 (opt) ani școlari! În acest domeniu, multă vreme dominat de prejudecăți („prejudecii“, cum le spunea marele lingvist ieșean A. Philippide), eu am adus puncte de vedere noi în legătură cu diftongii și triftongii, ca fenomene fonetice, și cu scrierea lor, făcând o distincție netă între sunete și reprezentarea lor grafică, în legătură cu hiatul, ca fenomen fonetic caracteristic numai cuvintelor din fondul neologic, lansând ideea unei vocale noi, a VIII-a, în sistemul fonetic românesc, vocala mixtă, labiopalatală, *ö*, în funcție silabică și asilabică, idei pe care le-am aplicat cu consecvență în DOOMS, în LOOM și în lexiconul de nume proprii, în transcrierea fonetică a tuturor cuvintelor și formelor inserate. Fonetica este domeniul în care am prezentat opt tabele în legătură cu corespondența dintre litere și sunete, în care am prezentat tablourile cu clasificarea, din diverse puncte de vedere, a vocalelor,

SUMAR

<i>Cuvânt înainte</i>	5
Partea I: Termeni comuni	9
<i>Capitolul I. Ortografia românească în trecut și în prezent</i>	9
§1. Scurt istoric al ortografiei românești	9
§2. Ortografia românească în Basarabia	13
§3. Un dicționar ortografic în două ediții	19
§4. Situația actuală a ortografiei românești	27
<i>Capitolul II. Principiile ortografiei actuale</i>	35
§5. Principiul fonetic	36
§6. Principiul etimologic	44
§7. Principiul morfologic	49
§8. Principiul sintactic	54
§9. Principiul silabic	55
§10. Principiul simbolic	55
<i>Capitolul III. Alfabetul limbii române</i>	58
§11. Alfabetul limbii române	58
<i>Capitolul IV. Fonetica, ortoepia și ortografia</i>	61
§12. Ortoepia și ortografia fondurilor lexicale vechi și neologic	61
§13. Corespondența dintre litere și sunete	70
A. Literele alfabetului limbii române și sunetele corespunzătoare	70
B. Literele cu o singură valoare fonetică (monovalente)	78
C. Literele cu mai multe valori fonetice (polivalente)	79
D. Literele ajutătoare	87
E. Sunetele limbii literare actuale și literele corespunzătoare	89
F. Sunetele cu o singură reprezentare literală	93
G. Sunetele cu mai multe reprezentări literale	94
H. Sunetele nereprezentate ortografic (= litere-zero)	97
§14. Consoanele limbii române (cu tabloul consoanelor)	97
§15. Sistemul vocalic românesc (cu tablourile vocalelor)	105
§16. Vocalele în hiat	107
§17. Diftongii și scrierea lor (cu tabloul diftongilor românești)	119
§18. Triftongii limbii române	124
§19. <i>Sonus adiunctus</i>	126
§20. Accentul în limba română	130
A. Accentul în vorbirea obișnuită	130
B. Accentul în poezie	135
§21. Silabația	146
A. Silabă, silabisire, silabație	146
B. Silabația fonetică	150
C. Silabația grafică	153
D. Silabația morfologică	155
E. Silabația prozodică	158
<i>Capitolul V. Formarea cuvintelor și ortografia</i>	176
§22. Scrierea și pronunțarea derivatelor cu prefixe și sufixe	176

A. Scrierea și pronunțarea derivatelor cu prefixe	176
B. Scrierea și pronunțarea derivatelor cu sufixe	178
C. Afixe și afixoide	184
§23. Scrierea cuvintelor compuse (comune și proprii) și a unor grupuri sintactice stabile	189
A. Scrierea într-un singur cuvânt, cu termenii contopiți sau sudați	191
B. Scrierea în cuvinte separate (scrierea cu blank)	193
C. Scrierea cu cratimă a cuvintelor compuse	195
Capitolul VI. Cratima, semn ortografic	198
Capitolul VII. Scrierea cu inițială mare sau mică	206
A. Scrierea cu inițială majusculă	206
B. Scrierea cu inițială minusculă	206
C. Scrierea termenilor generici	206
Capitolul VIII. Comentarii asupra unor puncte de vedere exprimate în DOOMS și în viitorul LOOM	211
§24. Scrierea îmbinărilor alcătuite din substantiv + adjectiv posesiv (de tipul <i>nevastă-mea</i>)	211
§25. Sintagma neologică <i>mass-media</i>	212
§26. Forme populare și culte ale substantivului propriu <i>Paști</i>	218
§27. Desinențe și sufixe verbale latinești și românești	221
§28. Statutul morfologic al termenilor de tipul <i>mamaie, tataie</i> etc.....	227
§29. Propunere de sistematizare a paradigmei unor verbe cu aspect fonetic învechit.....	231
§30. Antroponime terminate grafic în <i>-iu</i>	233
§31. Ortoepia antroponimelor în <i>-iu</i>	246
§32. Vocala mixtă românească <i>ö</i> în funcție silabică și asilabică	250
Partea a II-a. Nume proprii (Mici dicționare de nume proprii)	255
§33. Preambul	255
§34. Antroponime românești	259
A. Prenume românești cu diminutivele și hipocoristicele lor	259
B. Nume de familie	285
§35. Toponime	310
A. Nume proprii geografice și numele de locuitori corespunzătoare	310
1. Românești	310
2. Străine	325
B. Toponime compuse românești (scrierea și pronunțarea lor)	335
§36. Scrierea și pronunțarea numelor proprii latinești și grecești vechi (în colaborare cu Dana Dinu)	353
Partea a III-a. Varia	369
I. Summary	369
II. Résumé	378
III. Lista abrevierilor folosite	387
IV. Semnele speciale folosite	388
V. Siglele folosite	389
VI. <i>Bibliografie selectivă</i>	390